

Povodom
stote godišnjice
rođenja

GALINA
USTVOLSKAJA

aleksandar mihalyi

Očekivano obilježavanje godišnjice rođenja ruske skladateljice Galine Ustvolskaje (1919.-2006.) uz brojne komentare njezina opusa i uz uobičajen slavljenički tonus je izostalo u očekivanoj mjeri. Do prije desetak godina za očekivati je bilo tradicionalno obilježavanje nečije obljetnice prilikom stote godišnjice rođenja u njezinoj ili njegovoj domovini. Tim začudnije jer je riječ o diljem svijeta priznatoj skladateljici iz Rusije. Međutim, mnogo se toga izmijenilo u domovini obljetničarke. Brojna društvena događanja u dobroj su mjeri odražavala zadnje godine skladateljičina života u kojima je ona prezentirana radikalnijom u iznošenju svog života i tumačenju svojih djela nego je zaista bila takva. Uz egzodus brojnih skladatelja njezine generacije na Zapad, svjedočili smo i svjedočimo ne malom preslagivanju unutar ne samo povijesti glazbe nego i ostalih njezinih disciplina. (Napomena: ovaj tekst je svojevrsni nastavak „Ruskog obraćanja bogu“ koji se već nalazi na našoj internetskoj stranici.)

Ove se promjene i načini njihovog tumačenja gotovo zbumujuće razlikuju ne samo u Rusiji i izvan nje već i unutar ove podjele. Kompleksna skladateljičina biografija pokazala se inspirativnom za stvaranje prave prašume tumačenja brojnih muzikologa i interpreta njezinih djela. U inozemstvu je tek u zadnje vrijeme izostala radikalna politizacija, koja je čak izazivala zazor radi nepoznavanja merituma stvari i selektivnog tumačenja, za koju bi se moglo reći da je prečesto bila površna i politikantska. Također, bili smo uskraćeni za šire uvide u događanja na ruskoj umjetničkoj sceni i u samom društvu. Sada su se, nakon 80-ih godina prošlog stoljeća, pred nama pojavili problemi vezani za složenost problematike oko Ustvolskaje jer je potrebna snažnija erudicija i potkovanost za ruske teme.

Njezin je život opisivan na razne načine, ovisno o svrsi pisanja teksta - objektivni su obično bili rijetki. Gotovo se redovito preko njih na nešto „ciljalo“, te treba biti spremna na fascinantni raspon tumačenja - od kompartijsko rusofilskih do svirepo psiholoških. Temeljni razlog mogli bismo naći u dugovječnosti skladateljice čiji se život odvijao u brutalnim okolnostima nacističke opsade Lenjingrada i borbe za goli život preko komunističkih čistki do blokovske podjele i raspada SSSR-a. Mijene su, znamo, bile žestoke; a stvarno stanje još uvijek - ne znamo! K tome, brojne su njezine kontradiktorne izjave diljem života omogućile podupiranje raznovrsnih i kontradiktornih teza, a njezina dugovječnost kao da potvrđuje kinesku kletvu: „Dabogda živio u zanimljiva vremena!“

Kulturna scena Rusije/SSSR-a XIX. i XX. stoljeće bremenita je, za europske standarde, brojnim heterogenim zbivanjima. Još i dan-danas svode se bilance i otkriva se novo. Također, više je *-izama* doživjelo unikatne ruske inačice, a stvarali su se i novi: od kosmizma do lučizma i suprematizma, da spomenemo samo likovnu umjetnost. Glazbena scena je još jedna takva priča. Od Skrabina, Stravinskog, Prokofjeva i ranog Šostkovića do Arsenija Avraamova (njegova „Simfonija sirena“ u kojoj on dirigira svim zvucima koje stvara grad i zbora koji pjeva „Internacionalu“ jedna je od ponajboljih ilustracija mogućeg u ono doba) itd., pred nama je na djelu vulkanska kreativna energija. Tada se rađa i stasa Galina Ustvolskaja. Ona je po objavlјivanju spomenute rezolucije iz 1948. godine već, kao i mnogi drugi skladatelji, optužena za formalizam i apstraktni pristup kompoziciji te za otuđenje od publike ponajviše zbog nepoštivanja prepoznatljivoga narativa. Nakon toga je u vremenu velikih pregnuća morala stvoriti očekivana pristupačna djela „za ljudе“ i u socrealističkoj maniri. Napisala je prikladnu tonsku pjesmu temeljenu na herojskoj priči „San Stjepana Razina“ za bas i simfonijski orkestar. S tim djelom se otvara jesenska sezona 1949. godine u Velikoj dvorani Lenjingradske filharmonije, te potom biva nominirana za Staljinovu nagradu i od tada se ona se počinje probijati u prvi plan. Nadalje, pedesetih godina sklada niz vokalnih i instrumentalnih djela uz glazbu za film u stilu socijalističkog realizma. No, čak i u ovom „službenom idiomu“ njezina se glazba smatrala previše patetičnom ili emotivnom. Da li ju je ona naknadno uništila (kako se jedno vrijeme tvrdilo) ili ne, također je simptomatično. Ipak, tek je na kratko

isključila te radove iz kataloga. Prema vlastitim riječima, ona se od 1962. godine, usprkos teškim finansijskim okolnostima, posvećuje isključivo istinskom, „duhovnom, ne-vjerskom stvaralaštvu“. Uglavnom za nekolicinu prijatelja i ladicu! Teško objavljuje i dolazi do koncertne pozornice te uglavnom prolazi mnogo godina između njihova završetka, izvedbe i objavlјivanja. Djela kao njezina su bila rezervirana za neprikladne koncertne prostore i neposvećene interprete. Potom se, zahvaljujući uskom krugu prijatelja s Olegom Malovim na čelu, budi interes za njezina radikalnija djela te Lenjingradski savez skladatelja sedamdesetih godina organizira večeri glazbe Galine Ustvolskaje. Iako uz velike pohvale od slušatelja i kritičara ona postaje svojevrsna kulturna figura, njezina je djela poznavalo tek vrlo malo ljudi izvan Lenjingrada i Moskve, i to preko partitura - tonskih zapisa ili nosača zvuka još nije bilo! Njezino priznanje i slava dolaze tek nakon što se od 1989. godine nadalje organizira niz međunarodnih „Ustvolskaya“ glazbenih festivala, a izdavačka kuća Sikorski počinje objavlјivati njezina djela. Rezolutno je naša lenjingrađanka odbacila prijedlog da emigrira iz Rusije; živi kao pustinjak i svoj rodni grad, u koji se uvijek vraća, napušta samo nekoliko puta kako bi prisustvovala festivalima svoje glazbe. U brojnim intervjuima, što javnim, što privatnim razgovorima, ona se vrlo kritički odnosi prema domaćim interpretima i Šostakoviću odnosno njihovoј vezi; bila je njegova studentica, dva puta mu je odbila bračnu ponudu, smatrao ju je skladateljicom čije vrijeme tek dolazi i priznao je citiranje tj. preuzimanje iz njezinih djela. Preciznije rečeno, Šostaković je kod nje prepoznao

unikatnost, snagu i beskompromisnost. To je izazvalo pravu buru negodovanja s obzirom na njegov dugogodišnji status kod publike i na brojne muzikološke studije koje su cementirale njegovu poziciju, što javnu, što onu prešutnu.

Ustvolskaja je postala poznata širem slušateljstvu izvan Rusije tek nakon Perestrojke, početno preko skromne diskografije. U današnjoj Rusiji, zahvaljujući Ustvolskajoj koja je poslužila kao okidač, počelo se otvoreno govoriti da su se ruski skladatelji osjećali frustriranimi s preuzetim glazbenim strukturama (sa Zapada) jer su tako okljaštene njihove izvorne i tradicionalne vrednote. Okreću se zasadama tradicije Musorgskog, Rimski-Korsakova i dvadesetim godinama prošlog stoljeća. Sada se o tome otvoreno govoriti. Također, nitko nije očekivao da će se iz glazbene ropotarnice egzaltiranog ruskog socijalističkog realizma u tolikom broju promoliti nama manje poznati skladateljski opusi koji govore o preživljavanju u represivnom okruženju, kao i lucidne muzikološke studije. Represija je očito bila brutalna i sveobuhvatna.

Za očekivati je nastavak muzikoloških studija o djelima i životu Galine Ustvolskaje ili „gospođe s čekićem“, „žene s muškim mozgom“, „beskompromisnog proroka nekonformizma“, „minimalistice-maksimalistice“, „...koja pretvara glazbu u kip“, „koja vraća osjećaj svetosti u modernom svijetu“ i „lidera duhovne renesanse“. Koncerti su njezinih djela sve brojniji, pogotovo oni s famoznom tzv. „glazbenom kutijom“ (kocka načinjena od drveta o koju se udara drvenim batom), a broj nosača zvuka je doslovno eksplodirao zadnjih godina.

Odabrana diskografija:

Dvanaest preludija, Grand Duet, Dona nobis pacem	
M. Schroeder, R. de Saram, D. LeClair	hat ART CD 6130
Piano sonate	
O. Malov	Megadisc Classics MDC 7876
Komorna glazba	
T. Oepen, W. Hagen	Koch Schwann 3-1170-2 H1
Grand Duet	
M. Rostropovich, A. Lubimov	EMI 7243 5 72029 2 3
Grand Duet & Duet	
A. Vassiliev, Petrogradski solisti	Megadisc Classics MDC 7863
Kompozicija Br. 2 „Dies Irae“, Sonata Br. 6, Grand Duet	
L. Mancini, F. Ottaviucci, Marino Formenti, R. de Saram,
Ludus Gravis Contrabass Ensemble	Wergo WER67392
Preludiji i kompozicije	
O. Malov, Petrogradski solisti	Megadisc Classics MDC 7867
Sinfonije, Koncert za glasovir	
O. Malov, D. Liss, Uralska filharmonija	Megadisc Classics MDC 7854/6
Sonata za violinu i glasovir, Trio	
P. Kopatchinskaja, M. Hinterhäuser, R. Bieri	ECM New Series 2329